

Nina Bußmann

Dugi praznici

Prevela: Sabine Marić

Korov raste neprimjetno. Pojavi se preko noći. Na livadama, siparima, pašnjacima, ovi pioniri puzanja protežu svoje izdanke, metrima duge peteljke uz tlo. Njihovi korijeni obavijaju se oko gomolja, a uspijevaju u svakom kutku koji im barem donekle odgovara. Mravi odnose plodove. Kroz branjevinu niz obronak u naselje, u živice, gredice, tratine, sve do u nikad osunčano okno ispred vrata garaže na stražnjem kraju prilazne rampe, u procjepe vlažnog kamenja, gdje se lanac za kišu kraj odvoda zapleo i načinio gnijezdo. Korijeni petoprsta sežu duboko u fuge između kamenih ploča. Neki se otrovom brane od neželjene vegetacije, mnogi rabe i plinske plamenike, tanke aparate koji brzo unište zelenilo jer se pritom ne trebaju ni sagnuti. To je lijepo, lijepo i otmjeno. No nije dugoročno djelotvorno. Schramm je strugao. Krampom je snažno udario po procjepu sve dok nije dosegao korijenje, te ga olabavio kratkim pokretima, pa čačkanjem i izdublivanjem. Zatim je prstima mogao iščupati čitave biljke, a one jače pričvršćene izvući savijenom žicom. Naposljetku je odrezane ostatke korijenja iz fuga ostrugao.

Planirao je očistiti čitav prilaz. Trebat će mu tri dana, vjerojatno i više. Ionako će doći do prekida. Više nije bio u najboljoj snazi. Čak i kad bi ga zgrabilo, kad alat više nije ispuštao iz ruku i privremeno je mislio da je sve moguće, baš tad nije smio zaboraviti na sebe. Jedanput je pretjerao, i to se više nije smjelo dogoditi. Bilo je smiješno. Radio je trideset godina, i niti jedan dan nije izostao s posla. To je bio samo početak, našalio se, i podigao čašu jer se u zbornici održavalo malo slavlje u to ime: Mene se nećete tako brzo riješiti, rekao je Schramm, Vi niti ne možete bez škole, izjavio je jedan drugi.

Takvih ima oduvijek. No kad bi se kolege netom prije Božića i na kraju školske godine sastali kod Grka na piću, Schramm bi im se uvijek pridružio. Posljednji put ostao je do ranih jutarnjih sati, vladalo je vedro raspoloženje sve dok stvari oko sebe nije počeo vidjeti dvostruko. Zar ti nikad ne izgubiš prisebnost, pitala ga je pripravnica i oslonila glavu na ruku kako bi ga pogledala odozdo.

Schramm je vrškom alata udarao o pločnik tako da su izbijale iskre. Mogao je biti zadovoljan sâm sa sobom. Uskoro će dovršiti prvi red, a prvi je najteži.

Skoro je stigao do komadića poravnate zemlje ispred travnate strmine na kojoj je rasla clematis, s uvenulim paštitacima i peteljkaama koje su se obavijale oko žice koju je Schramm postavio za nju.

Za vođenje razreda nije potreban čarobni štapić, rekao je pripravnici, i sve je oko njega opet sjelo na svoje mjesto: morate biti predani poslu, morate znati na čemu ste i koji je vaš sljedeći korak. Djeca mogu naslutiti, ona znaju, istaknuo je, kad netko nije siguran u sebe, kad ne zna što dalje. Znaš li ti uopće kako te ona zovu, upitala je i rukom sakrila usta, i treptala svojim kratkim, od maskare teškim trepavicama s kojih su otpadali komadići čađe i lijepili se za suznu kost. Znaš li kako te zovu! Što to nju briga, trebao je reći. Za vrijeme njegova sata nitko ne divlja. A kad se jedanput nešto dogodilo, sâm je odlučno postavio granice.

Nije točno da vam se sruši svijet i da ste u zrakopraznom prostoru kad preko noći nestanu uobičajene obaveze; da se šuljate iz jedne sobe u drugu i ne čujete kako počinjete pričati sami sa sobom, ostarjeli, sretni i zahvalni za poziv bilo koje tvrtke koja želi čuti vaše mišljenje ili vam želi nešto prodati. Do toga ne mora doći. Dani moraju imati ritam, početak i kraj te uvijek istu formu, formu koju možete uhvatiti objema rukama. To nije dosadno, to je samo korisno ako se želite usredotočiti na jedan zadatak. Sve što živi ima zadatak na kojem se naposljetku potroši. Kad je Schramm kupovao pivo, nitko nije morao izvoditi

nikakve zaključke, pivo je bilo namijenjeno puževima. Bilo ih je previše. Uz rub travnjaka svjetlucali su njihovi tragovi, njihove, duž vrhova travki ljuljajuće niti zaplitala su se u porama betona. U djetinjstvu je jedanput pronašao čitavo klupko u uglu vrta u kojem se kao dječak tako rado zadržavao, iza hrpe zemlje koju je otac napravio pri nekakvom započetom poslu. Prekriveni pjenom, granali su se oko uginulog kukca, priljubljeni oko njegova oklopa, samo su još krajevi njegovih rogova virili iz hrpe. Schramm je podigao ogradu, naslagao štapove i kamenje, stisnuo ih jedne uz druge, čvrstog uvjerenja da će životinje ostati tu nakon što ga pozovu u kuću, barem do sljedećeg jutra. No one su se sakrivala danju i jele noću, tražili su i pronalazili najmlađe biljke i nanosili štetu. Za obranu je koristio vapno, svakodnevno postavljao nove zamke. Tamno pivo je moralo biti svježije kako bi ih privuklo. Potom bi se utopili u njemu.

Vjerojatno ima svoje razloge, govorili su o Schrammu. On je to znao, znao je kad bi netko pokazivao na njega u prolazu dok je on čučeci, sjedeći ili klečeći obavljao neki posao, ali nije se mogao brinuti još i o tome što drugi misle o njemu. Lako je zaključiti zašto sumnju pobuđuje netko tko stvari radi s mnogo brižljivosti. Pritom se opet kao primjer nametao Waidschmidt. Mogu o Waidschmidtu govoriti svi što god hoće, ali voljeti ga se sigurno ne mora. On je, izuzevši bilo koji oblik askeze, potpuno razmaženi dječak, proračunat i nesposoban da izrazi bilo kakav oblik ljudskog osjećaja. Ali to je smjela reći samo jedna osoba koja ga je poznavala, većina nije znala ništa o njemu. Koliko su mu se izrugivali i tužili se na njega, čak i sami profesori, zbog njegove pedantnosti i pretjerane marljivosti; toliko je glasna bila dreka kad je preko noći počeo uskraćivati posluš. Ljudi ne podnose kad se netko ponaša konzekventno. On pretjeruje, govorilo se o Waidschmidtu, on pretjeruje, govorilo se o Schrammu. Upravo o tome Schramm sad nije htio razmišljati. Waidschmidt je bio napadnut pri pokušaju zaustavljanja automobila, i to netom prije posljednjeg ispita, nakon što je očito hodao danima bez sna, hrane, vode, jednostavno samo

hoda. Njegove izjave su morale biti zbrkane, a njegovo stanje pogibeljno. Nakon primanja u kliniku bio je pun odobravanja, pa čak i oduševljenja.

Bez obzira na to što se govorilo i šaputalo ispred i iza njegovih leđa o majci i njemu, o Waidschmidtu i njemu, ništa nije bilo ni približno točno. Ne znamo što drugi misli. Nikakva nova i teška misao, ali točna. Ni pričajući se ništa ne mijenja, ni dvoje u slozi pričajući ništa ne mijenjaju, kolikogod bili uvjereni u to, samo se međusobno i sami sebe zavaravaju. Waidschmidt je te stvari pomno razmotrio u svojoj tvrdoj glavi. To je znao Schramm bolje no itko drugi, no ipak nije razumio sve, nije znao koliko ozbiljno shvaća svoje djelomično provareno, odbačeno klupko misli, izgovara li svoje velike riječi samo za probu ili slijedi neku namjeru.

S tobom će biti raznoraznih scena! To je Schramm znao od samog početka, čim je dječak stajao pred osmim razredom. Sa svojom mapom. Nije prošlo ni tjedan dana koliko inače traje vrijeme pošte, toga se Schramm točno sjeća, a on je bio izvrnut ruglu drugih, navukao njihov prezir, a naposljetku i mržnju. Njegova otvorena sanjivost bila je dostatna da ne odustanu; bili su osjetljivi na aroganciju. No ne smije se misliti da je Schramm, iako se u njegovim predmetima radilo samo o prirodnim znanostima, poznavao samo njegove proračune, karte oborina, postavljene pokuse, izmjenična djelovanja materije i energije. On se ne zna ophoditi s ljudima. Točno je bilo nešto sasvim drugo. Uočavao je što se događa, znao je kako ostali razlikuju gospodara i kmeta, prijatelja i neprijatelja. Ali bilo je pogrešno uplitati se u dječje poslove. U Waidschmidtovom slučaju to nije bilo samo pogrešno, u Waidschmidtovom slučaju to je bilo posve nepotrebno. Ličinke, govorio je Waidschmidt, one vode život ličinki, jedu ono što im se stavi pred nos, i žele samo onoliko, nimalo više. Mora se imati neprijatelja, objašnjavao je, kako bi se znalo na čemu si.

Imao je samo četrnaest godina kad je Schrammu izložio tu misao, i to odmah kad ga je prvi put odmjerio pred sobom za pohranu školske dokumentacije jer nije bio zadovoljan jednim dokaznim postupkom. Stajao je tako s vrhovima stopala okrenutim prema van i mapom stisnutom uz trbuh. Kadgod je Schramm mislio na Waidschmidta, mislio je na mapu, tu, kao duhan smeđu imitaciju kože koja je na uglovima već bila izlizana. Knjige za nastavu nikako nisu mogle stati u nju, samo tanki blok koji je Waidschmidt u zadnjem redu, stranicu po stranicu, ispisao svojim malim, uglastim rukopisom. Iako se ne smije previše pojednostavljivati takve stvari, pomislio je Schramm, ta je mapa vjerojatno govorila sve nužno o vlasniku. Schrammu nije bilo po volji što ga čeka, što ga je uskoro tijekom svake pauze čekao pred prostorijom sa školskom dokumentacijom za čiji je red i zaštitu bio odgovoran. Da mu je barem odmah postavio granice, pomislio je Schramm, da je barem odmah poslušao na svoj nesavladivi, od početka prisutan loš predosjećaj. Na svaki odgovor imao je novo pitanje, Waidschmidt je na svaku izjavu imao prigovor, no to je bilo prikladno u ovom slučaju, kao i kod svakog razgovora koji zaslužuje to ime, u kojem se ne radi o tome tko je u pravu, nego o samoj temi. Taj se razgovor ne može zaključiti nego samo prekinuti. Zato se dao uvući bez razmišljanja. Nije razmišljao o tome što pokreće tog dječaka, očekuje li neku korist.

Ljetni su praznici uvijek bili kritično razdoblje. Nije bilo lakše ni dok je majka bila živa, nego puno složenije. Njoj nikako ne bi mogao objasniti situaciju. Ismijala bi ga, i to s pravom, pomislio je Schramm, majka s pravom cijeni sažet i jasan stil. Kappes, viknula bi, čim bi naslutila da jedna od njegovih tvrdnji nije doručena, a imala je dobar nos za takve stvari. Kappes, i time je za nju stvar bila riješena, zgnječena u čiku na dnu pepeljare, spremljena u uske rubrike u njezinoj glavi. Bilance o dugovanju i potraživanju, jednostavan sustav. A kad je otišla u starački dom i počela postavljati neodređena pitanja, nikad nije bio siguran što mu zakrivljenih usta želi reći, sumnja li u neku izjavu, omalovažava li je ili

uopće više ne primjećuje kako je laže da bi je poštudio. Možda više nije ona nego njezino tijelo raspolagalo tim izrazom, poticalo ga, kako bi, ako ne lijepu, zadržala barem neku formu, nakon što njezin razum više nije pronalazio poveznice s onim rečenim.

Jedna pljuska i za nju bi stvar bila riješena, iako to nije bio prikladan opis. No nikome nije bilo od pomoći kad bi se uvijek iznova doticao neki događaj, ili, kao što je rektorica isticala tijekom svojih posljednjih poziva, slučaj. Dugo se u lancu matematičkih zadataka može tražiti greška ako se od samog početka krenulo s krivim brojkama. To mu se više neće dogoditi. Smetala su se pojavljivala dovoljno rano, dolazila su izvana, i dolazila su sama od sebe. Najkasnije oko pola deset to su bile obavijesti učitelja plivanja iz šumskog plivališta na obronku, pa vika i pocikivanje djece dok su se lovila na pustim cestama naselja. Crteži kredom sezali su gotovo do rampe njegovog prilaza. Čuo bi kako šapuću iza živice, redovno bi iz grmlja i gredica izvlačio igračke koje su u trenutku dječje razuzdanosti preletjele njegovu živicu. Jedanput je pokušao i pozitivnim pristupom: Pažnja molim! viknuo je nasred tihe ulice s kutijom punom pronađenih igračaka u ruci. No nijedno dijete nije posegnulo u nju, samo su gledali u njega kao da je teško shvatiti što želi od njih.

Bilo je pogrešno, to je Schramm odmah znao. Osobito kad je Waidschmidt ubrzo opet došao, pa još jednom. No mora da je svaki put mislio da se radi o nečemu jednokratnom pa ga zato nije htio otpustiti, a poslije više nije ni mogao jer je njegov dolazak postao pravilo. No kad je uskoro sve pauze, uključujući i poslijepodnevene sate provodio kod njega, to nije bila Schrammova želja, to se događalo na Waidschmidtov poticaj. Nije se dao otpustiti, a na upozorenje da će ljudi početi pričati, samo bi se nasmijao. Kako se smijao kad mu Schramm nedavno nije dao odličnu ocjenu zbog navodno sporednih grešaka, kako se

smijao kad mu nije htio izvesti jednu formulu jer je bila preteška: Vi ste učitelj, rekao je, Vi morate rješavati stvari, a ne činiti ih tajanstvenima.

Tako se izražavao, a tako se i morao izražavati. I na kraju kad ga je Schramm pozvao k sebi jer više nije mogao objasniti njegovo ponašanje. U prostoriju sa školskom dokumentacijom koju Schramm, uostalom, nije volio bez obzira na ugodnu privatnost. To je ipak bilo najbolje mjesto. Ne mogu dočekati, rekao je Waidschmidt, ne mogu dočekati da izađem odavde. Brzaš, moj dragi, rekao je Schramm i držao mu posljednji ispit pod nosom, pokazivao mu male greške koje su zbog njihove brojnosti bile važne. Waidschmidt je oslonjen na zid gledao u papir, stajao opušteno kao da se ne radi ni o čemu, pomislio je Schramm: Ako ovako nastaviš, možeš zaboraviti na Ameriku, rekao je. Čuo je njihovo klicanje, mogao ga je čuti i kroz zatvorene prozore kako odzvanja u dvorištu, njihove povike i dernjavu, zveketanje kad bi lopta udarila u rešetke iza gola, te prvi put iz Waidschmidtovih usta riječ „mi“.

To se dogodilo kratko prije ispita, kad su, kao i svake godine, osamnaestogodišnjaci, čak i oni koji se prije toga nisu ni poznavali, do svitanja sjedili i pili uz ribnjak, bratimili se čitave kratke noći uz rakiju i obećanja u mokroj travi oko vatre, sad kad bi se zauvijek trebali rastati. Netom prije zadnjih ispita Waidschmidt je bio viđen u blizini određenih grupa. Neka to slobodno čini. To nije bilo ništa posebno, niti prvi put, znao je Schramm, ali se više nije znao snaći.

Neslana šala, rekao bi Schramm kad bi pomislio na časopis. Iz zamotane karte morskih struja iskliznula je tijekom nastave, pala na pod. Djevojka iz prvog reda pričvrščivala je kartu za držač. Svi ostali, započevši od posljednjeg reda, gledali su u časopis kraj Schrammovih nogu, u fotografiju na kojoj se previše toga vidjelo, dva para ruku, izrasla iz jednog trupa, zgurana i iskrenuta, jedno tijelo

koje je prekrivalo drugo, ali otkrivalo dovoljno kako bi se vidjelo da kao pas visi nad drugim. Ništa nije bilo posve otkriveno, sve se moglo pretpostaviti, i to je bio detalj zbog kojeg je sve, pomislio je Schramm, bilo još napadnije i neugodnije. Kako su samo sjedili u svojim klupama, te uskoro odrasle osobe, sjedili i čekali što će uslijediti. I visoka djevojka kraj karte, izravnane i podrhtavajuće karte u držaču, stajala je kraj kružnih strelica na plavoj podlozi, stajala je uz rub karte ne mičući se. Samo su se mrlje kraj njezina ispranog vratnog izreza širile preko ispupčenja njenih obraza sve do uvale njezina nečistog razdjeljka. Schramm je stopalom dotaknuo časopis, šutnuo ga tako da se rastvorio i ostao ležati samo korak dalje: Što je, hoćemo li čekati do sutra, pitao je, i već je bio smireniji dok je čekao da se djevojka ukočeno sagne po časopis, zaklopi ga i odnese do svog mjesta prije negoli je napisao naslov na ploču i počeo govoriti o temi sata.

Nije znao kakve veze Waidschmidt ima s tim. Kao što nije znao i nikad neće znati je li ga on ocrnio ili nešto zataškao, nešto natuknuo ili sve zanijekao. Ocrnio pa potom izgubio živce jer je napola bilo laž. Schramm neće doći do rješenja, čak ni do zaključka koja bi mu se mogućnost najmanje svidjela. Nije mogao ni otkriti trenutak kad su se stvari počele mijenjati, kad su počela njegova strahovanja. To se nije dogodilo kad je Waidschmidt u posljednjim ispitima počeo raditi male greške, nikakve ozbiljne, ali prave greške, one koje se napravi iz nemara, iz, ustvari, posve namjernog nemara kao greške onih koji jedanput žele ponosno pokazati da tome ne pridaju nikakav značaj. Zato je na svoj ravnodušno postojan način pronašao prijatelje, a naposljetku i djevojku. Jednu nalik mnogim, pomislio je Schramm. Ujutro je sjedila na svom mjestu sa svojim bombonima od groždanog šećera i našiljenim olovkama, s vlažnom kosom zavezanom u čvor podignutim sve do razdjeljka tako da se vidjelo kako blijedi dok se suši. Kad bi se sagnuo kraj nje i provjeravao njezine izračune, mogao ih je vidjeti, ta iz frizure stršeća perca, taj nejasni prijelaz k dlačicama boje pijeska

na njezinom vratu i ispod ovratnika. Rijetko si je dozvoljavala greške; ali je li zato bila nešto posebno. Što netko poput Waidschmidta ima razgovarati s djevojkom poput ove, što je nekoga poput Waidschmidta, koji je godinama odlučno vodio usamljeni život, uopće potaklo na to. Kakve to ima veze, pitao je Schramm, ako smijem pitati.

Jedan pokušaj, nešto drugo ona nije ni mogla biti za Waidschmidta, tako je to naposljetku i sam nazvao, pomislio je Schramm. Sjajne, izribane noge, crne obrve, pod šiltericom sumnjičavo skupljene kad bi tijekom slobodnog sata trenirala protiv same sebe i svom snagom udarala u loptu o vanjski zid dvorane. Kako se prilagodio drugima, u najkraće im se vrijeme priključio, još bolje: nabacivao, pomislio je Schramm, ponudio, sramotno.

Nije mu bilo drago kad je dječak tražio njegovu blizinu, no kad se povukao gotovo preko noći, Schammu je i to djelovalo loše. Nije odgovorio ni na jedno od njegovih razjašnjujućih pitanja, odbijao ih je umjesto toga praznim riječima i protupitanjima kako bi skrenuo pažnju. Razgovaramo o ovom i onom, razumijete da se pritom ne radi o ničem značajnom. A sa časopisom, što se po vama uopće dogodilo sa časopisom, što smjerate. Budite precizniji, zahtijevao je, ako želite da shvatim o čemu je riječ. Vi ste učitelj, Vi morate riješiti stvari, a ne ostaviti ih nejasnima. Baš se pravi našao da to kaže! Izbjegavanje, pomislio je Schramm, veliko izbjegavanje i odvrćanje umjesto jednog jedinog korisnog odgovora, tako da ga je odmah htio otpustiti, i to jedini put kad ga je sâm pozvao k sebi jer ga nije uspijevaio uhvatiti. No Waidschmidt se, s rukom na kvaki i već napola vani, još jedanput okrenuo.

Kako to možete izdržati, pitao je Waidschmidt: Na vašem mjestu ja bih odavno izgubio razum. Prstima je prošao kroz, u novije vrijeme, dužu kosu, stajao i veselo slušao odzvanjanje svojih riječi, dok je svjetiljka iznad vrata počela

bljeskati zbog kraja odmora, a vikanje i tupkanje u hodnicima prodiralo do sobe. Sâm se dovodiš u neugodnu situaciju, upozorio je Schramm, iznenadit ćeš se. Pripazi, upozorio je, kako je upozoravao kad bi netko činio više grešaka nego što je uobičajeno, zbog manjka pozornosti: Bilo je mnogih poput tebe. Govorio je iako je uočio da je Waidschmidt već bio odsutan. Kao da je znao što slijedi, pomislio je Schramm, kao da poznaje sve rečenice, a on, Schramm, ionako ih je poznavao: Onaj tko želi previše, ne želi ništa, to ionako zna duboko u sebi, a da to neće postići prije no što misli, već je odsanjano. Razmisli jedanput o tome. Waidschmidt je istezao vrat, spustio bradu na prsa. Izgubio razum ili ubio, rekao je, ili oboje, jedno za drugim.

Nikome nije poletjela ruka. Ništa se nije dogodilo slučajno, Waidschmidt je sve isplanirao i ciljano doveo do ove točke, kako je Schramm opet morao zaključiti. Svaka izjava, jedan potez, koji je na svaki protupotez znao odgovor, i tako dalje. A takozvani slom, pomislio je Schramm, bio je promišljen i planiran kao nužna posljedica prethodnih situacija. Sve do kraja, pomislio je Schramm, bio je korak ispred tebe, iznad i ispred. Već kad je Waidschmidt s njim gledao ruku, Schrammovu podignutu ruku, u oklijevanju zamrznutu ruku. Sad ste bili spremni na protuudarac. Waidschmidt se smješkao.

Tad bi možda napokon dobio ono što zaslužuje, a to nije samo zaslužio, pomislio je Schramm, nego mu je to bilo i prijeko potrebno. Jedanput biti neugodno iznenađen, prestrašen. Osjetiti strah u kojem svatko izgleda gol i budalast, kad svakog izdaju doskočice, kad te netko dotakne i stisne, stisne kolikogod može. Poletjela ti je ruka, udari, pomislio je Schramm, to je bilo ono što je htio sa svojim aluzijama, svojim opaskama, to je bilo ono što su svi ustvari željeli, da jedno vodi k drugom i da potezi ne ostane bez posljedica. Dječak ga je gledao ne trepćući, samo je njegov desni, niže položeni kapak drhtao, od revnosti, od napetosti, od ushita da će se naposljetku nešto dogoditi.

Ovdje se nema što gledati, rekao je Schramm i objema rukama uhvatio alat. Moglo bi se dogoditi da im zaprijeti, ako se budu predugo i preblizu igrali pred njegovim ulazom, pritiskivali svoja čela uz njegove štapove, izviđali njegovu udolinu, ulazili u njegov vrt. Pokazao je motiku, pokazao je kamen kao što se očekuje od nekog tko postaje sve čudniji, bez žene, bez djece, pa čak i bez psa. Ali za to je još bilo prerano.